

بررسی و تعیین درجه توسعه یافتگی شهرستان‌های استان ایلام

سعید خوب آیند

دانشجوی دوره دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری - دانشگاه اصفهان

چکیده

تغییرات بنیادی در ساختارهای اجتماعی و فرهنگی جامعه از طرف دیگر است. بدون شک، توسعه شهری و منطقه‌ای باید با پیشرفتی هماهنگ و به صورت مکمل هم صورت پذیرد. به عبارت دیگر، توجیه توسعه اقتصادی در یک منطقه، باید تعادل و هماهنگی در کل منطقه استوار باشد. برنامه‌ریزی منطقه‌ای یکی از مباحث مهم و از ضرورت توسعه مناطق است که در دهه‌های اخیر از سوی بسیاری از محققان و پژوهشگران بیش‌تر مورد توجه قرار گرفته است. هدف اصلی پژوهش، بررسی و تعیین ساختار کلی و میزان توسعه یافتگی شهرستان‌های استان ایلام به صورت علمی است. براساس هدف‌ها و ماهیت موضوع پژوهش، نوع روش تحقیق، توصیفی موردی یا ژرفانگر است.

در این پژوهش، مطالعات و پژوهش‌های عمیق و وسیعی روی عوامل به وجود آورنده توسعه یافتگی صورت می‌گیرند تا در پایان، ارائه دهنده تصویری کامل و جامع از وضعیت شهرستان‌های استان باشد. فرضیاتی که در این تحقیق مطرح هستند، عبارتند از:

- الف) شهرستان ایلام بیش‌ترین امکانات اقتصادی و اجتماعی را در خود جای داده است.
- ب) شکاف توسعه‌ای عمیقی بین شهرستان‌های استان وجود دارد.
- ج) اکثر شهرستان‌های استان محرومند.

هدف اصلی اکثر برنامه‌ریزان در کشورهای گوناگون، تحقق توسعه است و هدف نهایی از توسعه، نیل به توسعه پایدار به خصوص نوع انسانی آن است. بدون تردید یکی از مسائلی که مسؤولان برنامه‌ریزی مناطق گوناگون کشور با آن مواجه هستند، خطر توسعه زیاد شهرهای اصلی در مقابل توسعه نیافتگی یا کم‌تر توسعه یافتگی شهرهای کوچک و نواحی روستایی است. این مقاله با هدف بررسی عمیق‌تر ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی شهرستان‌های استان ایلام، برای تشریح ساختار کلی هر شهرستان با سایر شهرستان‌ها و تعیین میزان توسعه یافتگی آن‌ها تهیه شده است تا در بعد کاربردی، نتایج آن در تصمیم‌گیری‌ها، سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و محلی مورد استفاده مسؤولان مربوط قرار گیرد. روش کار در این پژوهش توصیفی موردی یا ژرفانگر است. برخی از مهم‌ترین یافته‌های این پژوهش عبارتند از:

- الف) بین شهرستان ایلام و مابقی شهرستان‌های استان از نظر توسعه اقتصادی و اجتماعی، ناهماهنگی و عدم تعادل شدیدی وجود دارد.
- ب) شهرستان ایلام به عنوان تنها شهرستان پرخوردار و مابقی شهرستان‌های استان محروم هستند.
- ج) در مجموع می‌توان گفت که ۱۴/۳ درصد از کل شهرستان‌های ایلام پرخوردار و ۸۵/۷ درصد محروم هستند.

مقدمه

اصولاً توسعه‌جریانی چند بعدی است که تحقق آن در گرو رشد اقتصادی و کاهش فقر و نابرابری اجتماعی از یک طرف و ایجاد

متدولوژی تحقیق
روش تحقیق در این مقاله، توصیفی یا ژرفانگر است. تکنیک گردآوری آمار و اطلاعات استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و استفاده

عنوان پژوهشی: بررسی و تعیین درجه توسعه یافتگی شهرستان های استان ایلام

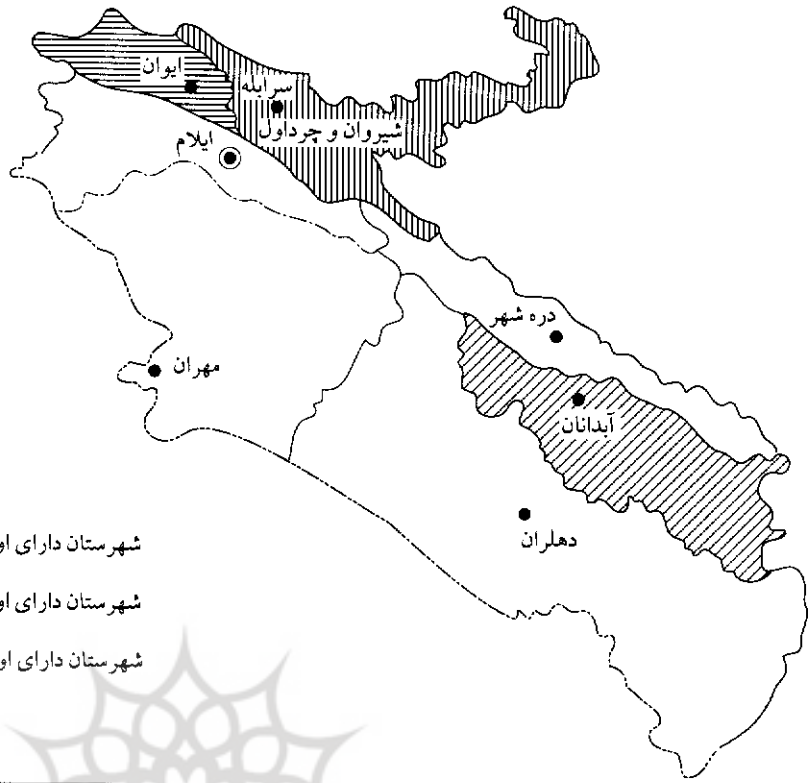
عنوان نقشه

موقعیت شهرستان های استان ایلام و شهرستان هایی که در این پژوهش در برنامه ریزی اولویت اول تا سوم را دارند:

راهنما

- مرز کشور
- حد استان
- حد شهرستان
- مرکز استان
- مرکز شهرستان

- شهرستان دارای اولویت اول در برنامه ریزی
- شهرستان دارای اولویت دوم در برنامه ریزی
- شهرستان دارای اولویت سوم در برنامه ریزی

نقشه شماره ۱

متغیر، تمام شهرستان های استان ایلام رتبه بندی، درجه توسعه یافتگی آن ها مشخص و اولویت های توسعه در این استان به ترتیب تعیین شود. با توجه به این که مهم ترین گام در برنامه ریزی محلی و منطقه ای، تعیین هدف های توسعه و کاهش عدم تعادل هاست (آسایش، ۱۳۷۵)، با تعیین درجات توسعه هر یک از شهرستان ها، تشخیص جهت و نوع توسعه امکان پذیر است. اما در خصوص استان ایلام باید گفت که این استان هفت شهرستان به نام های: ایلام، دهلران، مهران، شیروان و چرداول، ایوان، دره شهر و آبدانان دارد که بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵، بیش ترین جمعیت استان در شهرستان ایلام (۱۶۵۶۵۵ نفر) و کم ترین مقدار آن در شهرستان ایوان (۴۵۷۴۶ نفر) قرار گرفته است (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۶).

معرفی متغیرهای مورد مطالعه

در این پژوهش ۴۵ نوع متغیر مهم که در مجموع می توانند بیانگر ساختار کلی هر یک از شهرستان های استان باشند، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته اند که آمار آن ها از دو منبع اصلی الف) آمارنامه سال ۱۳۷۸ استان ایلام (سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان ایلام، ۱۳۷۹) و ب) نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵، مربوط به هر کدام از شهرستان های استان ایلام، جمع آوری و مورد استفاده قرار گرفته اند (جدول ۱).

از جداول آمارنامه ها و نشریه های رسمی دولتی است. با استفاده از روش های تجزیه فاکتورها^۲ و همبستگی^۳ به طبقه بندی و تجزیه و تحلیل اطلاعات مذکور می پردازیم^۴ که برای این کار از نرم افزار رایانه ای SPSS^۵ استفاده می شود. جامعه آماری این پژوهش، همه شهرستان های استان ایلام (هفت شهرستان) است.

تجزیه و تحلیل آماری داده ها

در دهه های اخیر، کاربرد روش های کمی در برنامه ریزی شهری و منطقه ای به طور فزاینده ای افزایش یافته است (حسین زاده، دلیر، ۱۳۸۰). یکی از روش های درجه بندی مناطق از نظر توسعه یافتگی، روش $Z^{-۲}$ Score است. این روش قادر است یک مجموعه را به زیر مجموعه های کم و بیش همگن تقسیم کند و درجات توسعه یافتگی هر کدام از زیر مجموعه ها را تعیین کند. این روش یک روش مناسب برای تعیین درجه بندی و مقایسه مناطق و نواحی گوناگون با توجه به درجه توسعه یافتگی آن هاست و معیار قابل قبولی برای بررسی و سنجش میزان توسعه یافتگی این نواحی در اختیار برنامه ریزان قرار می دهد^۶. استفاده از روش مذکور در ایران و نیز در سطح استان های کشور به صورت جداگانه، کم تر مورد توجه قرار گرفته است و به جرأت می توان گفت که در این خصوص، در مورد شهرستان های استان ایلام اقدامی صورت نگرفته است. در این مقاله سعی می شود، با استفاده از روش مذکور و با بهره گیری از ۴۵ نوع

جدول ۱. متغیرهای مورد مطالعه مربوط به شهرستان‌های استان ایلام

شاخص	شهرستان	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
آبدانان	۱	۴۷۶۵۲	۲۱۳۹۶	۹۷/۷۹	۳۲/۵۲	۸۹/۶۹	۴۶/۷۹	۲۴/۸۶	۱/۷	۱۰/۵۹	
ایلام	۲	۱۶۵۶۵۵	۱۳۱۸۲۸	۹۸/۹۹	۴۵/۳۲	۹۸/۴۹	۷۳/۰۷	۲۸/۱۹	۴/۰۸	۱۲/۸۱	
ایوان	۱	۴۵۷۴۶	۲۳۴۸۲	۹۷/۸۳	۴۳/۶۷	۹۷/۰۷	۵۶/۱	۲۲/۱۳	۲/۳۳	۱۴/۲۶	
دره شهر	۲	۵۳۵۰۱	۱۸۴۰۳	۹۸/۷۷	۳۴/۴۹	۹۷/۰۴	۵۴/۶۴	۳۰/۷۶	۲/۰۶	۱۰/۱۰	
دهلران	۴	۵۲۲۹۹	۳۲۷۸۵	۹۴/۹۹	۳۱/۰۱	۸۷/۵۴	۷۷/۰۸	۲۷/۰۷	۲/۴	۹/۵۳	
شیروان و چرداول	۲	۷۶۰۵۲	۷۲۷۷	۹۵/۶۴	۱۷/۴۱	۷۲/۵۵	۲۹/۹۵	۲۲/۶	۱/۶۵	۸/۲۱	
مهران	۳	۴۶۹۸۱	۲۴۵۱۶	۹۷/۸۴	۲۹/۲۹	۹۸/۳۵	۶۴/۹۴	۲۸/۳۷	۱/۹۳	۷/۰۹	
میانگین	۲/۱۴	۶۹۶۹۸	۳۷۰۹۸/۱۴	۹۷/۴	۳۳/۳۹	۹۱/۵۳	۵۷/۴۲	۲۶/۲۸	۲/۳	۱۰/۳۷	
انحراف معیار	۱/۰۷	۴۳۵۶۷/۹	۴۲۴۶۸/۴۶	۱/۵۱	۹/۳۸	۹/۴۴	۱۶/۱۶	۳/۲	۰/۸۳	۲/۴۹	

معرفی شاخص‌ها:

۱. تعداد شهر؛ ۲. مجموع جمعیت؛ ۳. جمعیت ساکن در نقاط شهری؛ ۴. درصد واحدهای مسکونی برخوردار از برق؛ ۵. درصد واحدهای مسکونی برخوردار از تلفن؛ ۶. درصد واحدهای برخوردار از آب لوله‌کشی؛ ۷. درصد واحدهای مسکونی برخوردار از حمام؛ ۸. وضعیت اشتغال؛ ۹. درصد قانونگذاران، مقامات عالی رتبه و مدیران (از درصد شاغلان)؛ ۱۰. درصد متخصصان (از درصد شاغلان)؛ ۱۱. درصد کارفرمایان (از درصد شاغلان)؛ ۱۲. تعداد شاغل در بخش صنعت (از تعداد شاغلان)؛ ۱۳. تعداد شاغل در بخش آموزش (از تعداد شاغلان)؛ ۱۴. درصد خانوارهای صاحب عرصه و اعیان؛ ۱۵. وضعیت سواد (از جمعیت ۶ ساله و بیش‌تر)؛ ۱۶. درصد جمعیت ۱۵ تا ۲۴ ساله در حال تحصیل؛ ۱۷. تعداد کلاس آموزشی نوآموزان کودکان؛ ۱۸. تعداد کلاس در دوره ابتدایی؛ ۱۹. تعداد کلاس در مقطع راهنمایی؛ ۲۰. تعداد کلاس در مقطع متوسطه؛ ۲۱. تعداد هنرستان فنی و حرفه‌ای؛ ۲۲.

۱. جمعیت ساکن در نقاط شهری؛ ۲. مجموع جمعیت؛ ۳. جمعیت ساکن در نقاط شهری؛ ۴. درصد واحدهای مسکونی برخوردار از برق؛ ۵. درصد واحدهای مسکونی برخوردار از تلفن؛ ۶. درصد واحدهای برخوردار از آب لوله‌کشی؛ ۷. درصد واحدهای مسکونی برخوردار از حمام؛ ۸. وضعیت اشتغال؛ ۹. درصد قانونگذاران، مقامات عالی رتبه و مدیران (از درصد شاغلان)؛ ۱۰. درصد متخصصان (از درصد شاغلان)؛ ۱۱. درصد

شاخص	شهرستان	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱
آبدانان	۰/۷۸	۲۵۳	۹۳۱	۷۴/۶۸	۷۲/۵۷	۷۲/۸۲	۳۷/۸۲	۲	۳۰۳	۱۷۵	۱۶۲	۲
ایلام	۱/۴۲	۱۹۲۶	۲۰۳۳	۷۲/۵۳	۸۲/۱۲	۴۹/۳۵	۲۹	۲۹	۱۰۳۶	۶۳۱	۴۹۶	۷
ایوان	۰/۸۳	۲۹۹	۱۰۹۵	۷۹/۵۱	۷۶/۵۲	۴۵/۸۶	۷	۷	۳۰۴	۱۹۷	۱۷۰	۲
دره شهر	۱/۲۶	۱۲۵۹	۱۱۷۷	۸۲/۶۹	۷۷/۰۲	۴۶/۵۳	۴	۴	۳۸۰	۲۳۰	۲۲۷	۲
دهلران	۰/۸۳	۲۶۹	۸۹۰	۷۱/۵۲	۷۱/۸۲	۳۹/۵۹	۶	۶	۲۵۱	۱۹۷	۱۹۱	۰
شیروان و چرداول	۱/۹۷	۳۵۵	۱۰۷۰	۸۲/۳	۷۲/۳۷	۳۵/۹۶	۲	۲	۵۱۵	۲۴۳	۱۸۱	۲
مهران	۲/۲۵	۴۰۵	۷۲۱	۷۳/۹۵	۷۲/۰۳	۳۲/۸۲	۰	۰	۲۸۲	۱۵۷	۱۴۱	۲
میانگین	۱/۳۳	۶۸۰/۸۳	۷۱/۱۱	۷۶/۸۸	۷۵/۲	۴۱/۱۲	۷/۴۲	۴۵۳	۲۶۱/۴۲	۲۲۴	۲/۴۲	۲/۴۲
انحراف معیار	۰/۵۸	۶۵۳/۸۹	۱۱۶۳/۵۷	۲/۵۹	۳۱/۷۱	۶/۱۵	۹/۷۹	۲۶۸/۷۶	۱۶۵/۶۲	۱۲۲/۸۶	۲/۱۴	۲/۱۴

شاخص	شهرستان	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹
آبدانان	۱	۷۵۱	۳	۱	۲	۱	۲	۱	۱
ایلام	۴	۲۷۴۷	۷	۱۰	۱۱	۱	۳	۳	۳
ایوان	۱	۹۹۳	۳	۱	۳	۰	۱	۰	۰
دره شهر	۲	۱۰۸۵	۱	۱	۳	۰	۱	۱	۱
دهلران	۱	۸۵۳	۳	۲	۱	۰	۳	۰	۰
شیروان و چرداول	۱	۱۱۲۹	۲	۰	۱	۰	۱	۱	۰
مهران	۲	۷۲۵	۵	۱	۱	۰	۲	۰	۰
میانگین	۱/۷۱	۱۱۸۳/۲۸	۳/۲۲	۲/۲۸	۳/۱۴	۰/۲۸۵	۱/۸۵	۰/۷۱۴	۱/۱۱
انحراف معیار	۱/۱۱	۷۰۷/۱۰۷	۱/۹۸	۳/۴۵	۳/۵۷	۰/۴۸۸	۰/۸۹۹	۱/۱۱	۱/۱۱

تعداد آموزشگاه مدرسه های استثنایی؛ ۲۳. تعداد کل کادر آموزشی شاغل در آموزش و پرورش؛ ۲۴. تعداد کتابخانه؛ ۲۵. تعداد چاپخانه؛ ۲۶. تعداد کتاب فروشی؛ ۲۷. تعداد سینما؛ ۲۸. تعداد ورزشگاه؛ ۲۹. تعداد بیمارستان. ۳۰. تعداد تخت شهری؛ ۴۰. تعداد دفتر پستی روستایی؛ ۴۱. تعداد صندوق پست شهری؛ ۴۲. تعداد صندوق پست روستایی؛ ۴۳. تعداد تلفن همگانی شهری مشغول به کار؛ ۴۴. تعداد تلفن همگانی در راه دور؛ ۴۵. تعداد تلفن مشغول به کار.

شاخص	شهرستان	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷
آبدانان	۲۵	۱۳	۳	۱۱۶۳	۱۰۹۲	۰	۰	۰	۷
ایلام	۵۰۰	۴۹	۵۴	۵۱۵	۵۴۵۶۲	۹/۲	۷۰/۱	۴۸	۴۸
ایوان	۰	۱۲	۰	۲۶۲۷	۳۱۰۴	۰	۴۴/۱	۳	۳
دره شهر	۹۶	۱۷	۸	۱۰۸۱۲	۱۳۷	۰	۱۸/۲	۷	۷
دهلران	۰	۱۴	۰	۱۰۸۹۱	۱۰۸۲۵	۰	۱۰۲/۶	۲	۲
شیروان و چرداول	۰	۱۸	۰	۷۴۳۲	۱۶۳۵	۰	۰	۴	۴
مهران	۰	۱۶	۰	۴۹۱۴	۴۹۲۱۵	۰	۵۵/۶	۰	۰
میانگین	۸۸/۷۱	۱۹/۸۵	۹/۲۸	۶۵۰۷/۷۱	۱۷۲۲۴/۲۹	۱/۳۱۴	۴۱/۵۱	۱۰/۱۴	۱۰/۱۴
انحراف معیار	۱۸۴/۷۲	۱۳/۰۳	۱۹/۹۴	۶۲۶۶/۷۳	۲۳۹۸۹/۹۱	۳/۴۷	۳۸/۱۷	۱۶/۸۸	۱۶/۸۸

بیمارستان؛ ۳۱. تعداد پزشک عمومی؛ ۳۲. تعداد پزشک متخصص؛ ۳۳. سطح زیر کشت محصولات زراعی و باغی (به صورت آبی)؛ ۳۴. سطح زیر کشت باغات؛ ۳۵. طول آزاد راه موجود؛ ۳۶. طول راه اصلی معمولی موجود؛ ۳۷. تعداد اتوبوس (بین شهری). ۳۸. تعداد کامیون؛ ۳۹. تعداد دفتر پستی

منابع جداول

- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان ایلام. آمارنامه سال ۱۳۷۸.
- مرکز آمار ایران. سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵. نتایج تفصیلی شهرستان های استان ایلام.

شاخص شهرستان	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵
آبدانان	۲۴	۱	۰	۸	۱۸	۴۰	۴	۳۴۹۶
ایلام	۳۸۹	۴	۱	۵۴	۱۹	۳۰۳	۴۸	۲۷۵۰۲
ایوان	۸۴	۰	۰	۷	۱۹	۳۶	۱۱	۶۰۵۱
دره شهر	۴۵	۲	۱	۱۸	۲۶	۴۵	۶	۵۳۳۳
دهلران	۷۸	۳	۰	۱۵	۲۲	۴۴	۸	۴۳۴۶
شیروان و چرداول	۴۴۳	۲	۰	۱۲	۲۸	۱۰	۳	۴۸۵۹
مهران	۴۸	۲	۰	۱۹	۲۱	۴۲	۸	۴۴۷۸
میانگین	۱۵۸/۸۱	۲	۰/۲۸۵	۱۹	۲۱/۸۵	۷۴/۲۸	۱۲/۵۷	۸۰۰۹/۲۸
انحراف معیار	۱۷۷/۶۱	۱/۲۹	۰/۴۸۸	۱۶/۱	۳/۸	۱۰۱/۵۷	۱۵/۸۵	۸۶۳۲/۷۵

با در دست داشتن میانگین و انحراف معیار هر ستون از جدول ۱، جدول Z (۲) را با ابعاد ۷×۴۵ که میانگین هر ستون آن صفر و انحراف معیار آن یک خواهد بود، تشکیل می‌دهیم (داشتن میانگین صفر و انحراف معیار یک برای هر ستون، به کنترل صحت جدول Z کمک می‌کند).

$$Z_{ij} = \frac{y_{ij} - \bar{y}_j}{sd_j}$$

در فرمول بالا، \bar{y}_j میانگین ستون j ام و sd_j انحراف معیار ستون j ام است. به این ترتیب، جدول Z به شکل جدول ۲ تشکیل می‌شود.

محاسبه درجه توسعه یافتگی شهرستان‌ها

درجه توسعه یافتگی شهرستان‌ها از طریق محاسبه مجموع Z_{ij} (مقدار استاندارد شده) برای هر شهرستان به دست می‌آید. در این مرحله، مقادیر گوناگون موجود در هر سطر، برای هر یک از

استاندارد کردن متغیرهای مورد مطالعه

با توجه به این که تمام داده‌ها با متغیرهای جدول ۱ مقیاس‌های متفاوتی دارند، باید کاری کرد که: خالت مقیاس‌های متفاوت از داخل جدول از بین برود تا بتوانیم مواردی را که مورد بررسی قرار می‌دهیم، با مقیاس خاصی با هم تطبیق دهیم. برای این منظور لازم است داده‌های مورد مطالعه (جدول ۱) را استاندارد کنیم. برای استاندارد کردن، ابتدا میانگین هر ستون را محاسبه می‌کنیم:

$$\bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n y_{ij}$$

در مرحله بعد، انحراف معیار هر ستون (sd_j) را از جدول بالا

$$sd = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^m (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

محاسبه می‌کنیم:

شاخص شهرستان	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
آبدانان	-۱/۰۶۹	-۰/۵۰۶	-۰/۳۷	۰/۲۵۲	-۰/۹۲	-۰/۲	-۰/۶۶
ایلام	-۱/۳۴	۲/۲۰۲	۲/۲۳	۱/۰۲	۱/۲۷	۰/۷۴	۰/۹۶
ایوان	-۱/۳۴	-۰/۳۷	-۰/۴۴	۰/۹	۰/۱۱۸	۰/۵۸۳	-۰/۱۸
دره شهر	-۱/۳۲	-۰/۳۷۲	-۰/۴۴	۰/۸۹۷	۰/۱۱۸	۰/۵۸۳	-۰/۱۷۸
دهلران	۱/۲۳۷	-۰/۳۹۹	-۰/۱۰۲	-۱/۵۹۱	-۰/۲۵۳	-۰/۴۲۳	۱/۲۱۲
شیروان و چرداول	-۱/۳۴	-۰/۲۵۸	-۰/۷۰۲	-۱/۱۶۳	-۱/۷۰۳	-۲/۰۰۹	-۱/۷۰۶
مهران	۰/۸۰۲	-۰/۵۲۱	-۰/۲۹۶	۰/۲۸۵	-۰/۴۳۷	۰/۷۲۲	۰/۴۶

جدول ۲. جدول استاندارد متغیرهای مورد مطالعه مربوط به شهرستان های استان ایلام

شاخص شهرستان	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
آبدانان	-۰/۴۴	-۰/۷۳	۰/۰۹	-۰/۹۴	-۰/۶۵	-۰/۴۲	-۰/۴۸	-۰/۱۷
ایلام	۰/۵۹۶	۲/۱۳	۰/۹۸	۰/۱۴۶	۱/۹	۲/۲۵	-۰/۹۵	۱/۸۶
ایوان	۱/۳۹۸	-۰/۲۹۷	۱/۵۶	-۰/۸۶	-۰/۵۸	-۰/۲۸	۰/۵۷۳	۰/۳۵۳
دره شهر	۱/۳۹۸	-۰/۲۹۷	-۰/۱۰۸	-۰/۱۲۶	۰/۸۸۴	-۰/۲۰۶	۱/۲۶۶	۰/۴۸۸
دهلران	۰/۲۴۶	۰/۱۱۲	-۰/۳۳۷	-۰/۸۵۸	-۰/۶۳	-۰/۴۵۳	-۱/۱۶۹	-۰/۹۱۲
شیروان و چرداول	-۱/۱۵	-۰/۷۹	-۰/۸۶۶	۱/۰۸۲	-۰/۴۸۸	۱/۲۹۸	۱/۱۸۱	-۰/۷۶۲
مهران	۰/۶۵۲	-۰/۴۵۳	-۱/۳۱۵	۱/۵۵۹	-۰/۴۲۲	۰/۵۹۸	-۰/۴۲۲	-۰/۸۵۵

شاخص شهرستان	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳
آبدانان	-۰/۵۴	-۰/۵۵۴	-۰/۵۵۸	-۰/۵۲۲	-۰/۵۰۵	-۰/۱۹۹	-۰/۶۴۲	-۰/۶۱۶
ایلام	۱/۳۲	۲/۲۰۲	۲/۱۶۹	۲/۲۳۱	۲/۲۱۴	۲/۱۲۷	۲/۰۵۴	۲/۲۱۱
ایوان	۰/۷۵۴	-۰/۰۴۴	-۰/۵۵۴	-۰/۲۹	-۰/۴۳۹	-۰/۱۹۹	-۰/۶۴۲	-۰/۲۶۹
دره شهر	۰/۸۷۹	-۰/۳۵	-۰/۲۷۲	-۰/۱۹	-۰/۰۲۴	-۰/۱۹۹	۰/۲۵۷	-۰/۱۳۹
دهلران	-۰/۲۴۹	-۰/۱۴۶	-۰/۳۸	-۰/۳۹	-۰/۲۶۹	۱/۱۳	-۰/۶۴۲	-۰/۴۶۷
شیروان و چرداول	-۰/۸۳۹	-۰/۳۵	-۰/۲۳۱	-۰/۱۱۱	-۰/۳۵	-۰/۱۹۹	-۰/۶۴۲	-۰/۰۷۷
مهران	-۱/۳۵	-۰/۷۵۸	-۰/۶۳۶	-۰/۶۳	-۰/۶۸	-۰/۱۹۹	۰/۲۵۷	-۰/۶۴۹

شاخص شهرستان	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱
آبدانان	-۰/۲۱۶	-۰/۳۷۳	-۰/۳۱۹	۱/۴۶۴	۰/۱۵۹	۰/۲۵۷	-۰/۳۴۵	-۰/۵۲۶
ایلام	۱/۷۹۶	۲/۲۳۶	۲/۱۹۵	۱/۴۶۴	۱/۲۷	۲/۰۵۴	۲/۲۲۶	۲/۲۳۶
ایوان	-۰/۲۱۶	-۰/۳۷۳	-۰/۰۴	-۰/۵۸۶	-۰/۹۵۳	-۰/۶۴۲	-۰/۴۸	۰/۶۰۳
دره شهر	-۱/۲۲۲	-۰/۳۷۳	-۰/۰۴	-۰/۵۸۶	-۰/۹۵۳	۰/۲۵۷	۰/۰۳۹	-۰/۲۱۹
دهلران	-۰/۲۱۶	-۰/۰۸۳	-۰/۵۹۹	-۰/۵۸۶	۱/۲۷	-۰/۶۴۲	-۰/۴۸	-۰/۴۴۹
شیروان و چرداول	-۰/۷۱۸	-۰/۶۶۲	-۰/۵۹۹	-۰/۵۸۶	-۰/۹۵۳	-۰/۶۴۲	-۰/۴۸	-۰/۱۴۲
مهران	۰/۷۹	-۰/۳۷۳	-۰/۵۹۹	-۰/۵۸۶	-۰/۱۵۹	-۰/۶۴۲	-۰/۴۸	-۰/۲۹۶

جدول شماره ۳. رتبه بندی و تعیین الویت توسعه در شهرستان های استان ایلام

شخص شهرستان	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹
آبدانان	-۰/۳۱۵	۰/۸۵۳	-۰/۱۶۷	-۰/۳۷۸	-۱/۰۸۷	-۰/۱۸۶	-۰/۷۵۸	-۰/۷۷۵
ایلام	۲/۲۴۲	-۰/۹۵۶	۱/۵۵۶	۲/۲۶۸	۰/۷۴۹	۲/۲۴۲	۱/۲۹۶	۱/۵۴۹
ایوان	-۰/۴۶۶	-۰/۶۱۹	-۰/۵۹	-۰/۳۷۸	۰/۰۶۸	-۰/۴۲۳	-۰/۴۲۱	-۱/۵۴۹
دره شهر	-۰/۰۶۴	۰/۶۸۷	-۰/۷۱۲	-۰/۳۷۸	-۰/۶۱۱	-۰/۱۸۶	-۰/۶۴	-۰/۰۰۰
دهلران	-۰/۴۶۶	۱/۸۴۸	-۰/۲۷	-۰/۳۷۸	۱/۶	-۰/۴۸۲	-۰/۴۵۴	۰/۷۷۵
شیروان و چرداول	-۰/۴۶۶	۰/۱۴۷	-۰/۶۵	-۰/۳۷۸	-۱/۰۸۷	-۰/۳۶۴	۱/۶	۰/۰۰۰
مهران	-۰/۴۶۶	-۰/۲۵۴	۱/۳۳	-۰/۳۷۸	۰/۳۶۹	-۰/۶۰۱	-۰/۶۲۳	۰/۰۰۰

شخص شهرستان	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	Z-scor	R
آبدانان	-۰/۵۸۶	-۰/۶۸۳	-۱/۰۱۴	۰/۳۳۸	-۰/۵۴۱	-۰/۵۲۳	-۱۷/۷۴۱	۲
ایلام	۱/۴۶۴	۲/۱۷۳	-۰/۷۵۱	۲/۲۵۲	۲/۲۳۵	۲/۲۵۸	۶۸/۶۱۶	۷
ایوان	-۰/۵۸۶	-۰/۷۴۵	-۰/۷۵۱	۰/۳۷۷	-۰/۰۹۹	-۰/۲۲۷	۸۹۱-۱۱/	۳
دره شهر	۱/۴۶۳	-۰/۰۶۲	۱/۰۸۹	-۰/۲۲۸	-۰/۴۱۴	-۰/۳۱	-۰/۹۴۶	۶
دهلران	-۰/۵۸۶	-۰/۲۴۸	۰/۰۳۸	-۰/۲۹۸	-۰/۲۸۸	-۰/۴۲۴	-۸/۹۱۱	۵
شیروان و چرداول	-۰/۵۸۶	-۰/۴۳۵	۱/۶۱۴	-۰/۶۳۳	-۰/۶۰۴	-۰/۳۶۵	-۱۹/۵۸۴	۱
مهران	-۰/۵۸۶	۰/۰۰۰	-۰/۲۲۵	-۰/۳۱۸	-۰/۲۸۸	-۰/۴۰۹	-۹/۹۶	۴

و بیان دارد. رتبه بندی یا سطح بندی می تواند به صورت روابط منسجم از کوچک به بزرگ و نظم سلسله مراتبی باشد (معصومی اشکوری، ۱۳۷۶). به منظور نمایش بهتر نتایج پژوهش، رتبه توسعه یافتگی هر شهرستان را با استفاده از ستون Z-Score تعیین می کنیم. در این مرحله، رتبه شهرستان ها بر اساس کم ترین امتیاز تعیین می شود. بدین ترتیب، شهرستانی که کم ترین امتیاز را در بین شهرستان ها دارد، در اولویت بندی دارای رتبه اول برنامه ریزی است و آخرین رتبه نیز به برخوردارترین شهرستان تعلق می گیرد.

شهرستان ها را از جدول ۲ به دست می آوریم و در ستونی به نام ستون Z-Score قرار می دهیم.

رتبه بندی شهرستان ها

رتبه بندی یا سطح بندی عبارت از تعیین لایه های لازم یک سازمان است تا بر حسب تفکیک مقیاس های کمی، واحدها را در سطوح مشابه سازماندهی کند. دامنه های کمی به گونه ای انتخاب می شوند که اختلاف سطوح، اختلاف کیفی و وظایف و عملکردها

ایلام	دره شهر	دهلران	مهران	ایوان	آبدانان	شیروان و چرداول	شهرستان
۶۸/۶۲	-۰/۹۵	-۸/۹۱	-۹/۹۶	-۱۱/۸۹	-۱۷/۷۴	-۱۹/۵۸	رتبه توسعه یافتگی
۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	اولویت برنامه ریزی

چنانچه در جدول ۳ مشاهده می شود، شهرستان شیروان و چرداول به عنوان محروم ترین شهرستان، رتبه اول را در اولویت برنامه ریزی دارد. پس از آن، به ترتیب شهرستان های آبدانان و ایوان دارای رتبه های دوم و سوم هستند. همچنین شهرستان ایلام به عنوان برخوردارترین شهرستان، رتبه هفت و به دنبال آن نیز شهرستان های دره شهر و دهگلان به ترتیب رتبه های پنج و شش را در اولویت برنامه ریزی دارند.

نتیجه گیری

از مطالعه، بررسی و تحلیل داده ها و متغیرهای ۲۵ گانه مورد توجه در این پژوهش نکات مهم زیر قابل استنتاج هستند.

۱. از مقایسه درجه توسعه یافتگی شهرستان های ایلام در جدول ۲ می توانیم به وجود ناهمگنی و عدم تعادل شدید از نظر توسعه اقتصادی و اجتماعی بین شهرستان های استان پی ببریم.
۲. در جدول مذکور مشاهده می شود که درجه توسعه یافتگی شهرستان ایلام ۶۸/۶۱۶ مثبت و درجه توسعه یافتگی سایر شهرستان ها از ۹۴۶/۰ تا ۱۹/۵۸۴ منفی است. بنابراین می توان گفت که شهرستان ایلام تنها شهرستان برخوردار و سابقی شهرستان های استان محروم هستند. بدین ترتیب، صحت فرض اول پژوهش تأیید می شود.
۳. از مقایسه درجات توسعه یافتگی شهرستان های گوناگون که از ۶۸/۶۱۶ مثبت (شهرستان ایلام) تا ۱۹/۵۸۴ منفی (شهرستان شیروان و چرداول) متغیر است، به وجود شکاف عمیق توسعه بین شهرستان های استان پی می بریم و بدین ترتیب، صحت فرض دوم پژوهش تأیید می شود.
۴. شهرستان ایلام به عنوان تنها شهرستان برخوردار و سایر شهرستان ها به عنوان شهرستان محروم تلقی می شوند. بدین ترتیب می توان گفت، از تعداد کل شهرستان های استان ایلام فقط ۱۴/۳ درصد برخوردار و ۸۵/۷ درصد آن ها محروم هستند.
۵. در مجموع می توان گفت که به لحاظ محروم بودن اکثر شهرستان های استان ایلام (۸۵/۷ درصد)، این استان یکی از استان های محروم کشور محسوب می شود.
۶. به منظور فراهم سازی زمینه توسعه کلی استان ضرورت دارد که از وجود منابع متعدد طبیعی و انسانی، تنوع مطلوب آب و هوایی، وجود مرز مشترک طولانی با کشور عراق و نیز وجود پتانسیل های قوی اقتصادی در استان بهره کافی جست.
۷. مبادرت دولت به سرمایه گذاری، برنامه ریزی و اقدامات اساسی در جهت ارتقای استان در ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ضرورت حیاتی دارد.
۸. متعادل تر کردن الگوی فعلی توزیع امکانات و خدمات و تمرکز زدایی از برخی شهرستان ها، از جمله شهرستان ایلام، به منظور بهره مند سازی تمام ساکنان استان ایلام از این امکانات و

خدمات، برای رسیدن به عدالت اجتماعی و جلوگیری از مهاجرت بی رویه افراد از نواحی اطراف و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ تر، راهکار مهمی است که باید مدنظر مسوولان و برنامه ریزان استان ایلام قرار گیرد.

۹. در نهایت این که، براساس یافته های این پژوهش، شهرستان های محروم شیروان و چرداول، آبدانان و ایوان، به ترتیب اولویت های اول تا سوم را در زمینه انجام برنامه ریزی و سرمایه گذاری جهتدار و هدفمند در سطح استان ایلام دارند (نقشه ۱).

زیرنویس

1. Case study
2. Methodology
3. factor Analysis
4. Correlation
۵. نگاه کنیده به: خلا مینایی، ۱۳۵۳ و حسین زاده، دلیر، ۱۳۸۰.
۶. نگاه کنیده به: حافظ نیا، محمدرضا، ۱۳۸۱ و پل. آر. کینیر، ۱۳۸۱ و ماهنامه آموزشی - خبری کاما، ۱۳۸۰.
۷. Z-Score که گاهی هم آن را standard-score می گویند، یکی از مجموعه های بسته نرم افزاری SPSS می باشد (ماهنامه آموزشی - خبری کاما، ۱۳۸۰).
۸. نگاه کنیده به: حسین زاده دلیر، ۱۳۸۰ - سلیمی فر، ۱۳۷۶ - ذاکریان، ملیحه، ۱۳۷۳.

منابع

۱. آسایش، حسین. ۱۳۷۵. اصول و روش های برنامه ریزی ناحیه ای. تهران: مرکز چاپ و انتشارات پیام نور. چاپ اول. ص ۱۰۶.
۲. پل. آر. کینیر. ۱۳۸۱. کتاب آموزشی SPSS ۱۰. ترجمه اکبر فتوحی اردکانی. تهران: انتشارات شایگان. چاپ اول.
۳. تقریرات کلاسی دکتر اصغر ضرابی. ۱۳۷۹. درس تکنیک های برنامه ریزی شهری. مقطع دکترا. دانشگاه اصفهان. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. گروه جغرافیا.
۴. حافظ نیا، محمدرضا. ۱۳۸۱. مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت). چاپ هفتم. ص ۱-۲۶۰.
۵. حسین زاده دلیر، کریم. ۱۳۷۹. برنامه ریزی ناحیه ای. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت). چاپ اول. ص ۱۴۵.
۶. ذاکریان، ملیحه. ۱۳۷۳. پرآکنده گی شهری در استان یزد. به راهنمایی دکتر اصغر ضرابی. رساله کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. گروه جغرافیا.
۷. سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان ایلام. ۱۳۷۹. آمارنامه سال ۱۳۷۸ استان ایلام. ایلام. شماره ۴۸. چاپ اول.
۸. سلیمی فر، مصطفی. ۱۳۷۶. ناهمگونی های اقتصادی منطقه ای در ایران. مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی. سال دوازدهم. شماره ۱۲۱-۱۲۲.
۹. طلا مینایی، اصغر. ۱۳۵۳. تحلیلی از ویژگی های منطقه ای در ایران. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. چاپ اول.
۱۰. مرکز آمار ایران. ۱۳۷۶. سرشماری عمومی نفوس و مسکن. ۱۳۷۵. نتایج تفصیلی شهرستان های استان ایلام. تهران: چاپخانه مرکز آمار ایران.
۱۱. مرکز اسناد دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی تهران. ۱۳۸۰. ماهنامه آموزشی - خبری کاما. تهران. شماره سوم.
12. <http://194.225.91.74/KAMA6.htm>
۱۳. معصومی اشکوری، سیدحسین. ۱۳۷۶. اصول و مبانی برنامه ریزی منطقه ای. صومعه سرا. چاپ توکل. چاپ دوم. ص ۶۱.